

ВЪПРОСИ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНАТА МЕСТНА ПОДСЪДНОСТ ПО ГПК

Деница Колева¹

Резюме: В статията са разгледани различните видове иски, по които местната подсъдност е установена в ГПК като задължителна, и е анализирано съотношението между тях. Отделено е специално внимание на последните изменения в ГПК, с които се разширява кръгът от иско-

ве със задължителна местна подсъдност. Обхваната е относимата практика на ВКС, както и различните становища в правната теория.

Ключови думи: задължителна местна подсъдност, служебна проверка, възражение за неподсъдност

Местната подсъдност разпределя делата между множеството районни, респективно множеството окръжни съдилища в страната, които по правилата на родовата подсъдност се явяват компетентни да разгледат съответното дело. Тя се основава на връзката на делото с териториалния район на съда и се предпоставя от родовата подсъдност на делото, поради което се проверява от съда само при положителен изход от проверката на родовата подсъдност. За разлика от последната, която е установена в публичен интерес, местната подсъдност е установена в частен интерес², било на ответника, било на ищеца по делото. Затова съдът следи за нейното спазване само когато законът изрично му вменява такова служебно задължение или при своевременно заявено възражение на ответника.

Под задължителна местна подсъдност се визират предвидени в закона правила за определяне на местната подсъдност по определена категория иски, които правила изключват приложението на общата местна подсъдност и за спазването на които съдът следи служебно. Тя е вид специална местна подсъдност, защото се прилага само за иски с определен от закона предмет, но всички други видове специална местна подсъдност са установени от закона като паралелно съществуващи наред с общата местна подсъдност, докато по исковете, за които е установена задължителна местна подсъдност, правилата на общата местна подсъдност не могат да бъдат прилагани и за ищеца не съществува право на избор.

1. Задължителна местна подсъдност по чл. 109 от ГПК

Една от най-често прилаганите задължителни подсъдности е установената в чл. 109 от ГПК местна подсъдност по местонахождение на имота. Съгласно тази разпоредба исковете за вещни права върху недвижим имот, за делба на съсобствен недвижим имот, за граници

¹ Адвокат от Софийската адвокатска колегия и докторант по граждански процес в Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, ел. поща: d.koleva@kamm-law.com.

² Така Абрашев, П. (1920). *Съкратен курс по гражданско съдопроизводство. Випуск I*. София: Придворна печатница.

и за защита на нарушено владение върху недвижим имот се предявяват по мястото, където се намира имотът. По местонахождението на имота се предявяват и иски за сключване на окончателен договор за учредяване и прехвърляне на вещни права върху недвижим имот, както и за разваляне, унищожаване и обявяване на нищожност на договори за вещни права върху недвижим имот.

Тази подсъдност е специална, защото се прилага само за иски с определен предмет, които са изчерпателно изброени в чл. 109 от ГПК. Това са няколко групи вещни и облигационни иски, които касаят недвижими имоти, докато местната подсъдност на исковете за вещни права върху движими вещи се определя по правилата на общата местна подсъдност³.

Първата група иски по чл. 109 от ГПК са всички иски за защита на вещни права върху недвижим имот. Тук се включват осъдителни и установителни иски за право на собственост и други ограничени вещни права, включително отрицателни установителни иски (например искът по чл. 440 от ГПК⁴). В хипотезата на чл. 109 от ГПК не попадат исковете относно ипотечни права⁵.

На следващо място, по местонахождение на недвижимия имот се предявяват исковете за делба на недвижим имот (чл. 34 от ЗС), за определяне на граници на недвижим имот (чл. 109а от ЗС) и за защита на нарушено владение върху недвижим имот (чл. 75 и чл. 76 от ЗС).

Последната група иски по чл. 109 от ГПК включва конститутивни и установителни иски, които имат за предмет облигационни права, но могат пряко да рефлектират върху вещни права. Това са искът по чл. 19, ал. 3 от ЗЗД за сключване на окончателен договор, с който се учредяват или прехвърлят вещни права върху недвижим имот, както и исковете за разваляне, унищожаване и обявяване на нищожност на договори за вещни права върху недвижим имот.

ВКС приема, че подсъдността по местонахождението на недвижимия имот се прилага по аналогия и за конститутивния иск за отмяна на договор за дарение на недвижим имот по чл. 227 от ЗЗД, както и за Павловия иск по чл. 135 от ЗЗД, когато последният има за предмет обявяването на недействителност на договор за вещни права върху недвижими имоти⁶.

В обхвата на чл. 109 от ГПК не се включва искът по чл. 90 от Закона за кадастъра и имотния регистър за установяване на недопустимост или недействителност на вписването, както и несъществуване на вписаното обстоятелство в имотния регистър. Този иск няма за

³ Така Корнезов, Л. (2009). *Гражданско съдопроизводство. Том първи. Исков процес*. София: Софи-Р, 228.

⁴ Така Пунев, Б., В. Гачев, Г. Хорозов, Д. Митева, Д. Танев, Е. Кръшкова и др. (2017). *Граждански процесуален кодекс. Приложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. Второ преработено и допълнено издание*. София: Труд и право, 200.

⁵ Вж. Определение № 203 от 13.04.2016 г. по ч. т. д. № 3633/2015 г., Т. К., II т. о. на ВКС. Според ВКС нормите, които имат изключителен характер, не бива да се тълкуват разширително. С оглед на специфичния характер на ипотеката върху недвижим имот, уредена като вид реално обезпечение в ЗЗД и зависима от обезпеченото вземане, тя едновременно се родее с вещните права, но и се отличава съществено от тях по своите белези. Това от своя страна налага извода, че за да е налице визираното в чл. 109 ГПК изключение от общия принцип на чл. 105 ГПК относно подсъдността, би следвало да е изрично посочено в закона, че за исковете за установяване на нищожност, унищожаване или погасяване на ипотека също се прилага правилото за местната подсъдност по местонахождението на имота. Що се отнася до приложното поле на чл. 104, т. 3 от ГПК обаче, ВКС приема, че искът за заличаване на вписана договорна ипотека представлява иск за други вещни права върху имот и родовата му подсъдност се определя съобразно тази норма – така Определение № 270 от 10.04.2012 г. по ч. гр. д. № 187/2012 г., Г. К., III г. о. на ВКС. В този смисъл и Сияновски, Д. (1941). *Гражданско съдопроизводство*. Т. I. София: печатница „П. К. Овчаров“, 107.

⁶ Така Определение № 893 от 16.12.2011 г. по ч. т. д. № 726/2011 г., Т. К., I т. о. на ВКС; Определение № 475 от 24.07.2013 г. по ч. гр. д. № 4344/2013 г., Г. К., III г. о. на ВКС.

предмет установяване на съществуването на вещни права, нито недействителност на договор за вещни права. Твърдението за притежаване на вещно право би могло да обуслови само правен интерес от предявяване на иска, доколкото такъв ще е налице, ако с вписването са засегнати права на ищеца. Следователно неговата местна подсъдност се определя по общото правило на чл. 105 от ГПК⁷.

Подсъдността по местонахождение на недвижимия имот е задължителна подсъдност, защото изключва приложението както на общата местна подсъдност, така и на другите видове специална местна подсъдност. Прилагането ѝ не зависи от волята на ищеца или ответника. Само когато недвижимият имот се намира в районите на няколко съдилища, както и при обективно съединяване на искове с предмет недвижими имоти, намиращи се в различни райони, за ищеца съществува право да упражни избор, като предяви иска пред съда в един от тези райони (чл. 116 от ГПК)⁸. В тези случаи избраната от ищеца местна подсъдност, отговаряща на определената от закона местна подсъдност на един от обективно съединените искове (респективно в един от районите, в които попада имотът), обвързва сезирания съд и той не може да препраща делото на местно компетентния съд по друг от обективно съединените искове (респективно в друг от районите), дори при направено възражение за неподсъдност⁹.

За спазването на тази подсъдност съдът следи служебно до приключване на първото по делото заседание в първата инстанция. До този момент може да се направи и възражение за липса на местна подсъдност от ответника по делото (чл. 119, ал. 2 от ГПК). Следователно подсъдността по чл. 109 от ГПК има характер на абсолютна процесуална предпоставка и се доближава до родовата подсъдност, но същевременно и се отличава от нея, защото за родова неподсъдност може да се прави възражение и пред втората инстанция и въпросът може да се повдига служебно от съда до приключване на въззивното производство – чл. 119, ал. 1 от ГПК.

2. Задължителна местна подсъдност по чл. 110 от ГПК

Съгласно чл. 110, ал. 1 от ГПК исковете за наследство, за унищожаване или намаление на завещания, за делба на наследство и за унищожаване на доброволна делба се предявяват по мястото, където е открито наследството. Съгласно ал. 2, ако наследодателят е български гражданин, но наследството е открито в чужбина, исковете по ал. 1 може да се предявят по последния му постоянен адрес в Република България или пред съда, в района на който се намират неговите имоти.

Подсъдността по местооткриване на наследството е задължителна местна подсъдност, защото се прилага само за искове с определен предмет и изключва приложението на общата местна подсъдност спрямо тези искове. За нейното спазване обаче законът не установява задължение на съда да извършва служебна проверка по свой почин, а само при надлежно заявено възражение на ответника в срока за отговор на исковата молба (чл. 119, ал. 4 от ГПК).

Мястото на откриване на наследството е населеното място, където е бил постоянният адрес на наследодателя към момента на неговата смърт. В чл. 1 от Закона за наследството е използван терминът „местожителство“, но след отмяната на чл. 7 от Закона за лицата и семейството и с оглед на актуалната уредба, съдържаща се в чл. 89 и сл. от ЗГР, вместо

⁷ Вж. Определение № 511 от 7.07.2021 г. по гр. д. № 2133/2021 г., Г. К., II г. о. на ВКС.

⁸ Вж. Определение № 49 от 6.02.2012 г. по ч. гр. д. № 612/2011 г., Г. К., I г. о. на ВКС.

⁹ В този смисъл Определение № 120 от 29.06.2017 г. по ч. гр. д. № 2158/2017 г., Г. К., I г. о. на ВКС.

„последното местожителство“ следва да се има предвид последният постоянен адрес на починалия.

Тази подсъдност се прилага за няколко групи иски. На първо място, законът посочва исковите за наследство. Такива са установителните иски за установяване или оспорване на качеството на наследник на едно лице. Искове за наследство са и исковите по спорове между наследници за размера на наследствените дялове, както и по спорове относно състава на наследственото имущество. Вид спор за наследство по смисъла на чл. 110, ал. 1 ГПК е и спорът между сънаследници относно начина на упражняване на правата върху наследените акции – дали те се упражняват съвместно от всички наследници, или всеки от тях може да оперира самостоятелно с полагащия му се според наследствената квота брой акции¹⁰.

На следващо място са посочени установителни и конститутивни иски, свързани с извършени приживе от наследодателя завещателни разпореждания – за унищожаване или намаляване на завещания, включително иски за установяване на нищожност или неистинност на завещание¹¹.

Третата група иски се отнасят до делба на наследственото имущество – иск за извършване на съдебна делба на наследство и иск за унищожаване или прогласяване на нищожност на извършена приживе доброволна делба.

При делба на наследство, в което има включен недвижим имот, и при делба на съсобствен имот с правно основание чл. 34 от ЗС процесуалният закон определя местната подсъдност по различен начин. Затова във всички случаи, когато се касае за делба на недвижим имот, трябва да се направи преценка дали е предявен иск за делба на наследство или за делба на съсобствен имот, при който съсобствеността не произтича от открито наследство и чиято местна подсъдност се определя по чл. 109 от ГПК по местонахождението на имота.

Когато съсобствеността върху един имот има изцяло наследствен характер, ще се приложи правилото на чл. 110 от ГПК и искът за делба на имота ще се предяви по мястото, където е открито наследството. Когато обаче със смъртта на наследодателя възниква съсобственост, при която част от съсобствениците са сънаследници, а другата част са обикновени съсобственици или преживелият съпруг при прекратена със смъртта на наследодателя съпругеска имуществена общност, правилото на чл. 110 от ГПК няма приоритет над това по чл. 109 от ГПК. Същото важи и в хипотеза, при която съсобствеността е възникнала от наследяване и друг юридически факт, различен от наследяване, например прехвърлителна сделка. В тези случаи ищецът може да избере дали да предяви иска за делба по местотекриране на наследството или по местонахождението на недвижимия имот. Тогава и двете съдилища ще бъдат компетентни да се произнесат по така предявения иск¹².

Когато обаче ищите, в качеството си на наследници, предявяват произтичащи от правни сделки права на своя наследодател да искат прекратяване на съсобствеността с останалите съсобственици на недвижимите имоти, но не се иска делба на наследството, останало след смъртта на общия на ищите наследодател, тогава искът е за делба на съсобствени имоти (чл. 34 от ЗС) и местната подсъдност се определя по реда на чл. 109 от ГПК¹³. В този случай, ако имотите, чиято делба се иска, са повече от един и попадат в районите на раз-

¹⁰ Вж. Определение № 1 от 3.01.2019 г. по ч. гр. д. № 4692/2018 г., Г. К., II г. о. на ВКС.

¹¹ Така Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова (2020). *Българско гражданско процесуално право*. София: Сиела, 126.

¹² Така Определение № 162 от 7.02.2023 г. по ч. гр. д. № 4323/2022 г., Г. К., I г. о. на ВКС.

¹³ В този смисъл Определение № 19 от 14.01.2016 г. по гр. д. № 6198/2015 г., Г. К., IV г. о. на ВКС, и Определение № 162 от 7.02.2023 г. по ч. гр. д. № 4323/2022 г., Г. К., I г. о. на ВКС.

лични съдилища, ще се приложи нормата на чл. 116 от ГПК и ищите ще могат да предявят иска по избор пред съда по един от районите, докато при делба на наследство нормата на чл. 116 от ГПК не може да намери приложение, защото независимо от включените в него недвижими имоти, наследството винаги се смята за открито в последния постоянен адрес, от който се определя и местната подсъдност на иска за неговата делба.

Разпоредбата на чл. 110, ал. 2 от ГПК урежда специална местна подсъдност, която се прилага само за случаите, в които наследодателят е български гражданин, но наследството е открито в чужбина. В тези случаи съгласно чл. 14 от КМЧП българските съдилища разполагат с международна подведомственост по исковете, свързани с наследството, но местната подсъдност не може да бъде определена по последния постоянен адрес на наследодателя, защото той не е в Република България, и затова законодателят установява друга привръзка с района на действие на съда – последния му постоянен адрес в Република България или местонахождението на имотите му. Втората привръзка е приложима само ако в наследството има включени недвижими имоти, но в този случай ищецът разполага с избор дали да предяви иска по местонахождението на един от тях, или по последния постоянен адрес на наследодателя в Република България. Въпреки наличието на избор обаче тази подсъдност не може да бъде определена като изборна, защото и двете привръзки по чл. 110, ал. 2 от ГПК изключват общата местна подсъдност.

3. Задължителна местна подсъдност по чл. 113 от ГПК

Съгласно чл. 113 от ГПК исковете на и срещу потребители се предявяват пред съда, в чийто район се намира настоящият адрес на потребителя, а при липса на настоящ адрес – по постоянния. Образованите дела се разглеждат като граждански по реда на общия исков процес.

Това е специална подсъдност, която изключва приложението на общата местна подсъдност. Приложима е само към индивидуални искове, предявени от или срещу физическо лице в качеството му на потребител, и не намира приложение спрямо колективните искове за защита на потребителски права по чл. 186, ал. 1 от ЗЗП¹⁴.

Преди изменението на разпоредбата от 2018 г.¹⁵ тази специална местна подсъдност беше уредена като изборна и изборът беше предоставен в полза на ищеца, който, предявявайки иск в качеството си на потребител, можеше да избира дали да го предяви по своя настоящ или постоянен адрес или по правилата на общата местна подсъдност. С изменението обаче правото на избор отпадна и подсъдността беше установена в интерес на потребителя, независимо дали в това свое качество той има ролята на ищец или ответник по иска. Според действащата редакция исковете, които се предявяват от потребител в това негово качество или срещу потребител, се предявяват по настоящия адрес на потребителя и само ако липсва вписан настоящ адрес (или ако той се намира в чужбина), искът може да бъде предявен по постоянния му адрес. Ако постоянният адрес на потребителя е в чужбина, специалната подсъдност по чл. 113 от ГПК не може да бъде приложена, но ако той е в процесуалното качество на ответник по иска, ще се приложи нормата на чл. 107, ал. 2 от ГПК за определяне на местната подсъдност.

Със същия ЗИД на ГПК беше приета и нова ал. 3 на чл. 119, с която се предвиди служебно задължение за съда да извършва проверка за спазване на местната подсъдност по исковете на и срещу потребители, и по този начин тази местна подсъдност също беше устано-

¹⁴ Така Пунев, Б., В. Гачев, Г. Хорозов, Д. Митева, Д. Танев, Е. Кръшкова и др. Цит. съч., 202, както и Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова. Цит. съч., 128.

¹⁵ Обн. ДВ, бр. № 65/2018 г., в сила от 7.08.2018 г.

вена като абсолютна процесуална предпоставка за надлежното упражняване на правото на иск, но само до определен етап от развитието на делото. Съгласно същата разпоредба въпросът за спазването на тази подсъдност може да се повдига служебно от съда до приключване на първото по делото заседание. Сроктът, в който ответникът може да направи такова възражение, обаче беше ограничен до срока за отговор на исковата молба, т.е. беше приравнен с общия срок, до който по правило са допустими възражения за местна неподсъдност. Това ограничение се явява излишно с оглед на установения по-дълъг срок на задължението за служебна проверка, защото неспазването на срока от ответника не може да бъде скрепено със санкция, когато възражението е направено преди приключване на първото по делото съдебно заседание.

Освен чрез обявяването на тази подсъдност за задължителна и установяването на служебно задължение на съда да следи за нейното спазване, с допълнението на чл. 113 от 2019 г.¹⁶, съгласно което образуваните по искове на или срещу потребители дела се разглеждат като граждански по реда на общия исков процес, националният ни законодател предвиди допълнително процесуално средство за ефективна защита на правата на потребителите в съответствие с изискването на чл. 169 от ДФЕС. Изрично се регламентира, че тези дела се разглеждат като граждански по реда на общия исков процес, независимо от родовата подсъдност на делото. По този начин и допустимостта на касационното обжалване на въззивни решения по такива искове (постановени след влизане в сила на изменението) беше поставена в зависимост от по-ниския имуществен критерий по чл. 280, ал. 3, т. 1, предл. първо от ГПК – 5000 лв. за граждански дела. Преди това допълнение, ако потребителският спор имаше за предмет правоотношения по едностранна търговска сделка, то делото се образуваше като търговско и в зависимост от цената на иска се разглеждаше от районен съд по общия ред или от окръжен съд по реда на особеното исково производство за разглеждане на търговски спорове, а за допустимостта на касационното обжалване се прилагаше по-високият имуществен праг за търговски дела – 20 000 лв.¹⁷.

Преценката за това дали се касае за иск на или срещу потребител трябва да се извърши при зачитане на общата легална дефиниция на понятието „потребител“ в пар. 13, т. 1 от Допълнителните разпоредби на ЗЗП или въз основа на легални определения на същото понятие в други закони, когато са приложими по съответния правен спор¹⁸. Дефинираното

¹⁶ Обн. ДВ, бр. № 100/2019 г.

¹⁷ Във връзка с тези законодателни изменения и формираната преди тях противоречива практика на съдилищата беше прието Тълкувателно решение № 3 от 23.02.2022 г. по тълк. д. № 3/2019 г., ОСГТК на ВКС, по въпроса: „Гражданско или търговско е дело с предмет правоотношения, възникнали по договор за изпълнение на строителни работи, сключен между физическо лице и търговец във връзка с упражняването от него занятие, и какъв е прагът за достъп до касационно обжалване на въззивното решение по делото?“, на който ВКС даде следния отговор: „Дело, с предмет правоотношения, възникнали от договор по чл. 258 ЗЗД за изпълнение на строителни работи, сключен между физическо лице и търговец във връзка с упражняването от него занятие, е търговско. Преди приемането на Закона за изменение и допълнение на ГПК – ДВ бр. 100/2019 г., прагът за достъп до касационно обжалване по чл. 280 ал. 3 т. 1 ГПК на въззивното решение е като по търговските дела. След изменението на чл. 113 ГПК – ДВ бр. 100/2019 г., дело, с предмет правоотношения, възникнали от договор по чл. 258 ЗЗД за изпълнение на строителни работи, сключен между физическо лице, притежаващо качеството потребител по смисъла на § 13 т. 1 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита на потребителите, и търговец във връзка с упражняването от него занятие, се разглежда като гражданско по реда на общия исков процес и прагът за достъп до касационно обжалване на въззивното решение е като по гражданските дела“.

¹⁸ В този смисъл вж. с. 7 от мотивите към Тълкувателно решение № 3 от 23.02.2022 г. по тълк. д. № 3/2019 г., ОСГТК на ВКС, публикувано на: <https://www.vks.bg/talkuvatelni-dela-osgtk/vks-osgtk-tdelo-2019-3-reshenie.pdf>.

в ЗЗП понятие „потребител“ се покрива с дефиницията в чл. 2, б. „б“ от Директива 93/13 ЕИО на Съвета относно неравноправните клаузи в потребителските договори. Според нея потребител е всяко физическо лице, което придобива стоки или ползва услуги, които не са предназначени за извършване на търговска или професионална дейност, и всяко физическо лице, което, като страна по съответния договор, действа извън рамките на своята търговска или професионална дейност.

В други закони също се съдържа дефиниция за потребител/ползвател на съответен вид услуга, която е предмет на регулиране от съответния закон, и с оглед на това ВКС прие, че местната подсъдност по чл. 113 от ГПК е приложима в случаите, когато ищецът има качеството „потребител“ по смисъла на пар. 13, т. 1 от ДР на ЗЗП и търси защита на правата си в това качество въз основа на съответния специален закон. Понятието „потребител“ трябва да се разглежда в широк смисъл и да се приеме, че местната подсъдност по чл. 113 от ГПК е приложима към исковете на физически лица – потребители на застрахователни услуги по Кодекса на застраховането, на електрическа енергия по Закона за енергетиката, на платежни услуги по Закона за платежните услуги и платежните системи и др.¹⁹

Съгласно т. 6 от Тълкувателно решение 1 от 23.12.2015 г. по тълк. д. 1/2014 г. на ОСТК на ВКС нормата на чл. 113 от ГПК е приложима и към прекия иск срещу застрахователя с правно основание чл. 226, ал. 1 от КЗ (отм.). С измененията на ГПК от 2017 г. и 2018 г.²⁰ обаче беше въведена специална подсъдност в чл. 115, ал. 2 за прекия иск на увреденото лице, която изключва приложението на тази по чл. 113 от ГПК, както и на общата местна подсъдност²¹.

За да се приложи местната подсъдност по чл. 113 от ГПК, лицето, което има качеството на ищец или ответник по иска, трябва да притежава правните признаци, които изграждат понятието „потребител“ и които се свеждат до това, че потребителят е винаги физическо лице, целящо задоволяване на свой личен, а не търговски или професионален интерес²². Преценката дали са налице тези отличителни качества се дължи от съда, сезиран с конкретния правен спор, който трябва да анализира характера и целта на сключения договор, както и всички конкретни обстоятелства и доказателства. Затова дори лицето да има качеството на потребител на съответна услуга по някой специален закон, ако не притежава посочените характеристики на понятието за потребител по смисъла на пар. 13, т. 1 от ЗЗП (например юридическо лице, потребител на ВиК услуги по смисъла на пар. 1, ал. 1, т. 2, б. „а“ от ДР на Закона за регулиране на водоснабдителните и канализационните услуги), няма да се ползва от специалната закрила, предоставена на потребителите с разпоредбата на чл. 113 от ГПК²³.

4. Задължителна местна подсъдност по чл. 115, ал. 2 от ГПК

Съгласно чл. 115, ал. 2 от ГПК исковете за обезщетение по Кодекса за застраховането на увреденото лице срещу застраховател, Гаранционния фонд и Националното бюро на българските автомобилни застрахователи се предявяват пред съда, в чийто район към мо-

¹⁹ Вж. Определение № 175 от 7.02.2011 г. по ч. т. д. № 918/2010 г., Т. К., II т. о. на ВКС; Определение № 214 от 15.03.2010 г. по ч. т. д. № 173/2010 г., Т. К., II т. о. на ВКС.

²⁰ ДВ, бр. № 86 от 2017 г., и ДВ, бр. № 65 от 2018 г.

²¹ Вж. Определение № 69 от 28.01.2021 г. по ч. т. д. № 1049/2020 г., Т. К., II т. о. на ВКС.

²² В този смисъл Сукарева, З. (2011). Относно алтернативната местна подсъдност по чл. 113 ГПК и нейното приложно поле. *Търговско и конкурентно право*, № 3, 52–53.

²³ В този смисъл Определение № 340 от 28.07.2022 г. по ч. т. д. № 80/2022 г., Т. К., II т. о. на ВКС; Определение № 9 от 10.01.2022 г. по ч. т. д. № 2702/2021 г., Т. К., I т. о. на ВКС; вж. и Сукарева, З. Цит. съч., 53.

мента на настъпване на застрахователното събитие се намира настоящият или постоянният адрес на ищеца, неговото седалище, или по местонастъпване на застрахователното събитие.

Посочената разпоредба е нова и беше приета през 2017 г.²⁴, а след това и изменена през 2018 г.²⁵ като част от промените в ГПК, приети с цел да се постигне по-равномерно разпределение на делата между съдилищата в страната и осигуряване на съответствие между района, където се гледа делото, и мястото, където се събират доказателства за фактите по спора. Преди приемането на разпоредбата тези иски се предявяваха по правилата на общата местна подсъдност, което водеше до съсредоточаване на делата предимно в София, доколкото там обикновено се намира седалището на застрахователя – ответник, а също така и на Гаранционния фонд и на Националното бюро на българските автомобилни застрахователи, които могат да бъдат ответници по такъв иск.

От гледна точка на общата местна подсъдност подсъдността по чл. 115, ал. 2 от ГПК е задължителна, защото изключва нейното приложение. Законът не предоставя възможност за избор между общата местна подсъдност и специалната по чл. 115, ал. 2 от ГПК, но предявявайки своя иск, ищецът има право да избира между няколко вида връзки с района на действие на съответния съд. За исец физическо лице изборът включва три възможности – родово компетентния съд по неговия постоянен или настоящ адрес или по мястото, където е настъпило застрахователното събитие, а съответно ищецът-юридическо лице може да избира между родово компетентния съд по своето седалище или по местонастъпването на застрахователното събитие. Първата алтернатива – по адрес, респективно седалище на ищеца, е установена с цел улеснение на ищите по тези иски, а втората алтернатива – по местонастъпване на застрахователното събитие, е предвидена за улеснение на процеса на доказване по тези дела, който се съсредоточава върху установяването на факти, случили се на мястото на застрахователното събитие.

В синхрон с приемането на новата ал. 2 на чл. 115 от ГПК беше приета и новата ал. 3 на чл. 119 от ГПК, с която се предвиди задължение на съда да следи служебно за спазването на тази подсъдност до определен момент от развитието на делото – до приключване на първото заседание пред първата инстанция. Така тази подсъдност също беше установена като абсолютна положителна процесуална предпоставка за надлежно упражняване на правото на иск до приключване на първото по делото заседание.

За разлика от иска по чл. 115, ал. 1 от ГПК, който е насочен срещу извършителя, чиято отговорност е деликтна, с иска по ал. 2 се реализира отговорността на застрахователя по застрахователния договор, който представлява абсолютна търговска сделка, и ако с оглед на цената на иска делото е родово подсъдно на окръжен съд като първа инстанция, спорът ще бъде търговски по смисъла на чл. 365, т. 1 от ГПК и ще подлежи на разглеждане по реда на особеното исково производство по търговски спорове. Правният режим на отговорността на Гаранционния фонд е аналогичен с този на застрахователя на делинквента при настъпване на застрахователно събитие, представляващо риск по задължителната застраховка „Гражданска отговорност“²⁶.

²⁴ ДВ, бр. № 86 от 2017 г.

²⁵ ДВ, бр. № 65 от 2018 г., в сила от 7.08.2018 г.

²⁶ Така Определение № 338 от 19.06.2018 г. по ч. т. д. № 1389/2018 г., Т. К., II т. о. на ВКС.

Библиография

Корнезов, Л. (2009). *Гражданско съдопроизводство. Том първи. Исков процес*. София: Софи-Р.

Пунев, Б., В. Гачев, Г. Хорозов, Д. Митева, Д. Танев, Е. Кръшкова и др. (2017). *Граждански процесуален кодекс. Приложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика*. Второ преработено и допълнено издание. София: Труд и право.

Силяновски, Д. (1941). *Гражданско съдопроизводство*. Т. I. София: печатница „П. К. Овчаров“.

Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова (2020). *Българско гражданско процесуално право*. София: Сиела.

Сукарева, З. (2011). Относно алтернативната местна подсъдност по чл. 113 ГПК и нейното приложно поле. *Търговско и конкурентно право*, № 3, 50–56.

PROBLEMS OF THE MANDATORY LOCAL JURISDICTION UNDER THE CIVIL PROCEDURE CODE

Denitsa Koleva²⁷

Abstract: The article reviews the different types of claims, under which local jurisdiction is established in the Civil Procedure Code as mandatory, and analyzes the interrelation between them. Special attention is given to the recent amendments to the Civil Procedure Code, which expand the list of claims

with mandatory local jurisdiction. The relevant case law of the Supreme Cassation Court, as well as the different opinions in the legal theory, are also covered.

Keywords: mandatory jurisdiction, venue, objection for lack of jurisdiction, ex officio check

²⁷ Lawyer at Sofia Bar Association and PhD student in Civil Procedure at the Faculty of Law of Plovdiv University “Paisii Hilendarski”, e-mail: d.koleva@kamm-law.com.